

ИВАН ВАЗОВ - „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

ПРЕДСТАВАТА ЗА ХЪШОВЕТЕ СПОРЕД ПЪРВА И ВТОРА ГЛАВА НА ПОВЕСТТА

Всяко време ражда своите герои - доблестни народни синове, чието величие се изразява в саможертвата за свят идеал. Вълнуващ, художествен документ за съдбата на достойните българи, посветили живота си на идеята за национално освобождение, е повестта „Немили-недраги“ на Иван Вазов. Авторът разкрива страданието и героизма в живота на прокудените от родната земя хъшове.

Мъченическо е настоящето на емигрантите. Те са принудени да живеят сред студенина и неразбиране, далеч от всичко, което обичат. Търпят лишения и несгоди в негостоприемното румънско общество.

Но несретата не сломява духа им. Макар и страдащи, те запазват достойнството си на българи, остават верни на идеала за свобода. Намират духовни сили в спомена за славното минало и мечтите за бъдещето.

В живота на Вазовите герои мъченичеството и героизмът са неотделими. Те изпълват ежедневието на поборниците, изживяващи трудни мигове в чуждата страна. Още в експозицията, в първа глава на повестта писателят разкрива различните измерения на хъшовското мъченичество.

Усещането за страдалческата участ на героите е постигнато чрез описанието на нощна Браила. Чрез природната картина сякаш се усеща студенината на декемврийската мъгла и „отровния й дъх“. Завладяващи са самотата на опустяващите улици, по които едва се процежда „мътна и неопределена светлина“ от „мъжделивите фенери“. В мрака на това чуждо общество трудно може да се съхрани светлината на човешката душа!

Важно значение за изграждането на представата за страданието на емигрантите имат детайлите в описанието на обстановката в кръчмата на Странджата. Достойните синове на България живеят в пълна мизерия. За тях Иван Вазов казва: „те са хъшове, бедни хора“. Достатъчно е да си представим кръчмата - „дълбока изба“, мрачно „подземие“, осветявано от „опушена и полуразбита лампа“, изпълнено с „топъл и задушлив въздух“, за да разберем, че емигрантите са лишени от всичко необходимо, за да живеят човешки.

Външното описание, портретните характеристики са ярък художествен израз на мъченическата човешка съдба на героите. Силно впечатление правят повтарящите се детайли в портретните им описания. Лицата на хъшовете са сухи, жълти, изпити. По тях личат белезите на недохранването и недоспиването, на напрежението и непрестанната борба с трудностите на живота. Облеклото на посетителите на малката изба - кръчмата на Странджата, е вехто и бедно. Македонски носи „огромно и без копчета палто“, което едва ли го предпазва от декемврийския студ и влажната мъгла по браилските улици. Откроява се портретът на Странджата. Той е „бледолик, болнав, сух като скелет човек“, пуши и често кашля от мъчителната болест, раздираща гърдите му. Макар да е „най-снажен“, той също не е пощаден от мизерията. Пожертвал младостта и здравето си за свободата на България, бил се с поробителите в Балкана, гордо издигал четническото знаме, в настоящия момент Странджата страда от унижението, на което са подложени славните хъшове - негови братя по съдба.

Само в съня намират утеха наранените души на уморените от ежедневието хъшове. Сякаш за да не наруши мига на почивка на героите си, писателят, в условната роля на коментатор, взема думата чрез лирическото отклонение, в което разкрива драматизма на хъшовете-изгнаници. Само с няколко художествени детайла в паралелни по строеж изречения Иван Вазов показва страданието на емигрантите: „тия измъчени от бедността същества“, „тия недояли корми“, „тия отслабнали и

обелени от скитосване крака". Сънят изтрива преумората и напрежението от всички лица, но той е само временно успокоение, граница между дните на бездомно съществуване. Бедността и страданието на тези, „пренебрегнати сега поборници“ творецът изобразява на фона на богатия румънски град. Художественият контраст внушава драматизма на преживяванията им. В Браила емигрантите живеят от подаяние и милостиня. Те жадуват битки, а нямат поле за изява. Техният героизъм не може да се изявява активно в условията на емигрантския живот. В борбата си да оцелеят хъшовете са принудени да мамят, да крадат, да лъжат. Тези низки деяния не са присъщи за достойните синове на България, но бедността и гладът ги карат да постъпват така. Унижен е човешкият дух и това още повече засилва страданието на хъшовете.

Страшна е душевната драма на изгнаниците. С разбиране и съчувствие, чрез реторичните въпроси в лирическото отстъпление, писателят дава израз на терзанията на емигрантите, на мрачната безнадеждност и безперспективност на тяхното съществуване: „Докога ще се продължава това съществуване?“, „Кога ще видят своите семейства, своите мили съпруги, своите стари майки?“ Румъния хъшовете намират спасение от униженията и страданията в спомените за героичното си минало. Там - в миналото на бунтовната си младост - те се чувстват единствено свободни. Но споменът не донася истинско човешко щастие. Страдалческият живот продължава. Чуждата земя им дава подслон, но не ги приласкава, не става „дом“ задушите им.

Чрез прекрасното разгърнато сравнение авторът внушава мисълта, че няма място за тези нещастници в чужбина, че скъперническо е гостоприемството в чуждата страна. Човек е истински щастлив само в родината си: „Румъния им даваше гостоприемство, но гостоприемство, което дава пустият морски бряг на изхвърлените от бурите мореходци, разломени и съсипани.“ В Браила, в големия враждебен град, българските емигранти живеят в отчуждение. Чрез метафоричния израз: „Вяха сред обществото, но бяха в пустиня“, писателят показва, че чуждото общество не се интересува от болките и страданията на хъшовете.

Единствената утеха в мъченическия живот на емигрантите е съхранената любов към отечеството. Родолюбието е онова светло чувство, което дава сили на героите да се съхранят като достойни българи. Те често ходят на брега на Дунава и отправят копнеещ поглед към „зелените хълми“ на родината. Нейният образ е обаятелен и красив. Творецът го пресъздава през погледа на героите си. Базовият текст е силно емоционален. Той разкрива безмерната любов на хъшовете към родния дом и съпричастието на автора към тяхната носталгия по родината: „На, тя е там, усмихва им се, вика ги, говори им...“ България сякаш чува скръбния вик на любящите я синове и тя им се струва така „близко“ и толкова „далеко“. Чрез възклицателните изречения писателят разкрива не само родолюбивото чувство на героите си, но и своята любов към родината, като издига патриотизма до висша нравствена ценност: „О, Българийо, никога не си тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно...!“

Съхраненият родолюбив дух на тези страдалци е достоен за уважение. Малкото светещо прозорче, което е „защитено с железни пръчки“, е символен израз на вътрешното неспокойствие надушите им. В тях „гори“ пламъкът на будна гражданска съвест. Осветен е вътрешният духовен свят на хъшовете, опазили патриотичните си пориви и съхранили родолюбието на духа си. В малката кръчма на Знаменосеца хъшовете получават не само подслон, бобена чорба, кисело вино, но намират уважение, разбиране и добра дума. Чрез разговорите те се връщат към революционното си минало, докосват се до спомена за най-скъпото, останало в родината.

В чуждата страна емигрантите са създали свой свят. Те живеят с непрестанна мисъл и болка за България. Вазов разкрива с възмущение родолюбивата атмосфера на българските кръчми и кафенета в Браила, от които има лични впечатления. Незабравими са трите възклицателни след надписа „Свободна България!!!“. В названията: „Български лев“ и „Народна кръчма на Знаменосеца“, прозвучава

незабравената гордост за българска принадлежност на всички, посещаващи тези малки „острови“ на родолюбива и човешка чест. Тези надписи върху обикновена „вапсана дъска“ издават съхранения борбен дух на българите. Надрасканите думи „Долу тираните“ и изчовърканото око на турчина по-казват ненавистта на хъшовете към робството и готовността им да се борят срещу поробителите. Цялата атмосфера се свързва с двете свети думи - България и свобода.

В хъшовските среди знак на уважение е думата „народен“. „Народен“ е всеки българин с героично минало, помагач, както може, в жалкото си настояще на „презрените останки от героическите чети на Хаджи Димитра и Филип Тотя“.

Макар и да живеят сред мизерия, в кръчмата на Странджата хъшовете се чувстват достойни за уважение хора. Ценен документ за юначеството им е картината, която изобразява посрещането на хайдушка чета от турски първенец. Под нея разтреперана ръка е написала: „Да живее храбрият Странджа -знаменосец!“ По този начин поборниците изразяват своето преклонение и уважение пред най-стария сред тях.

Героичният свят на хъшовете има огромна притегателна сила за всички, в чиито сърца пламти искрата на родолюбието. В този свят попада и младият поет Бръчков. Чрез мислите на младежа и чрез отношението му към емигрантите писателят изразява своето преклонение пред това поколение борци. Новодошлият „мечтател, идеалист, ветреник“ открива нови другари, а към Знаменосеца се отнася с „благоговение и страхопочитание“.

Изградил реалистично образите на хъшовете, Иван Вазов откроява както жалкото им настояще, така и великото им призвание на борци и герои. Те са приели за свой девиз думите: „ Освен личното ние имаме нещо по-голямо - това е борбата и честта на нашата родина.“ Лишени от значими изяви в нерадостното настояще, емигрантите живеят със спомена за славните битки и съхраняват надеждата си за достойни изяви в бъдещето. Те са мъченици, но и герои, съхранили своето човешко достойнство и любовта си към България.